

שמעתא עמיקתא

גליון תקל"ה | פרשת כי תבא | תשפ"ב | קהילת הניכי הישיבות | רמות ב' | ירושלים תובכ"א

פניני הלכה

האם צריך פרזבול להזכיר הקנאת קרקע בפרזבול

תנן (שביעית פ"י מ"ו) אין כותבין פרזבול אלא על הקרקע. ובגיטין (ל"ב) פ"י רש"י טעמא, דלא תקנו אלא בזמן שהחוב כשאר רוב שטרות שחן נגבין מן הקרקע דהוי מילתא דשכיחא, כדאמרין בכמה דוכתין דבמילתא דלא שכיחא לא עבוד רבנן תקנתא. ואע"פ שאינו שווה כל החוב כדקתני לקמיה קרקע כל שהוא, האמרן (שם ל) אפי' מלא מחט גובה מלא קרדום.

ובב"ב (כ"ז) כתב ביתר ביאור דאם אין קרקע ללוה לא כתבין, דהלואה דלא שכיחא היא, דמסתמא אין אדם סומך אלא על קרקע הלוה, וכשאין לו לא תיקון הלל.

והר"ש (שביעית שם) פ"י טעמא, דאזי חשבו החוב כגבוי ביד ב"ד ולא קרינן ליה לא יגוש, וכמלוה שיש עליה משכון, והא דעדיפא קרקע במטלטלין לאו משום דכלין, דהא עציץ נקוב המונח ע"ג יתדות דיכול לכלותו ואמר בהשולח (גיטין ל"ז) דכותבין עליו פרזבול, אלא כך הוא דין דקרקע חשיב כגבוי טפי.

וברשב"ם בב"ב (סו) כתב דמשמטר שטרותיו לב"ד לגבותן ואיתו לא קנבי לא קרינן ביה לא יגוש, דדיינין קמגבו ליה והפקר ב"ד הפקר, והי"מ שיש לו קרקע ללוה דדמי כאילו יש למלוה משכון, דבמשכון לא שייך לא יגוש, שכל מה שיכולו חכמים לתקן כדי שלא יהיו נראין עוקרין דבר מן התורה התקינו.

עוד **תנן** (שביעית שם) אם אין לו, מוכה הוא בתוך שדהו כל שהוא. היתה לו שדה ממושכנת בעיר כותבין עליה פרזבול. רבי חוצפית אומר כותבין לאיש על נכסי אשתו וליתומים על נכסי אפטרופוס.

ופי **הר"ש** (שם) אם אין ללוה ולמלוה יש לו מוכה כל שהוא וכותב עליו פרזבול, ואפי' החוב מתאן מנה לפי פרוזבול. רבי חוצפית אומר כותבין לאיש על נכסי אשתו וליתומים על נכסי אפטרופוס.

ואמרין עוד **בגיטין** (ל"ז) וכמה כל שהו, אמר רב חייה בר אשי אמר רב אפי' קלח של כרוב, אמר רב יהודה בר אשי השאלו מקום לתנור ולכירים וכו'. ותני שם דכותבין על עציץ נקוב המונח ע"ג יתדות [ואף שאין הקרקע שתחתיו שלון].

וכן פסק **הרמב"ם** (פ"י מהל' שמיטה ויובל ה"ט"ז) - אין כותבין פרזבול אלא על הקרקע. אם אין קרקע ללוה מוכר לו המלוה כל שהוא בתוך שדהו אפי' קלח של כרוב. השאלו מקום לתנור או לכירה כותבין עליו פרזבול. היתה לו שדה ממושכנת כותבין עליה פרזבול. כותבין לאיש על נכסי אשתו וליתומים על נכסי אפטרופוס וכו'.

וכן הוא **בשו"ע** (ח"ו"מ ס"י ס"ז סכ"ב) - אין כותבין פרזבול אלא על הקרקע, ואפי' קרקע כל שהוא סגי, ואפי' אין לו אלא עציץ נקוב מונח ע"ג יתדות באויר וכו', ואפי' אין לו ללוה כלל ויש לחייב לו או לערב וכו', ואפי' אין לזה ולזה ויש למלוה או למי שחייב לו מוכהו אפי' ע"י אחר אפי' שלא בפניו.

ופי **הסמ"ע** (ס"ק מ"ד) דאע"ג דאין חבין לאדם שלא בפניו, מ"מ כיון דבזיכוי שם זכות הוא לו, אע"ג דיבא לו ע"י הזיכוי חובה, הולכין אחר שם זיכוי דמעיקרא, והטעם, דקיל הוא שמיטת כספים בפרט בזה"י.

ומקורו מדברי **הר"ן** בגיטין (ל"ט) דכתב דמאה דאמרין דמוכח לו קרקע על הקרקע בשדהו, נראה דמאי דק"ל וכו' לאדם שלא בפניו, כל שהדבר בעצמו זכות, אע"פ שנמשך ממנו חוב שהוא יתר על הזכות, זכה וקנה, דהא הכא כשמוכחהו קרקע כל שהוא מתחייב הוא בכך שאין שביעית משמטת חובו, ואפי"ה אמרינן דמהני, אלא שאפשר לדחות ולומר שאף זה מקולו שביעית. עכ"ד.

משיעורי הרה"ג הרב יוחנן בורגה שליט"א מו"ץ וראש כולל הוראה רמות ב'

שמעתא אליבא דהלכתא

האם צריך פרזבול עבור הילדים שיש להם תוכנית הסכון מביטוח לאומי

א. שמיטת כספים. ב. בזה"י. ג. זמן הפרעון חל אחר שביעית. ד. הלוה רוצה לשלם. ה. האם שמיטה מפקיע החוב לגמרי. ו. להפריש מעשר מפרעון ההלוואה. ז. הלוואה לחברה בע"מ - בנקים - קרנות הסכון. ח. הלוואה של קטן.

א. שמיטת כספים

איתא **בגיטין** (נ"ג) זה דבר השמיטה שמוט (דברים פט"ו פ"ג), בשתי שמיטות הכתוב מדבר, א' שמיטת קרקע וא' שמיטת כספים, בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים. וכן הביא **הרמב"ם** (שמיטה ויובל פ"ט ה"א - ב). וכת' **החנינך** (מצוה תע) דגם נשים חייבות במצוה זו. וכת' **המנח"ש** (שביעית פ"י מ"א) שאשה שאינה נשואה שחייבים לה ממון, צריכה פרזבול. ואם היא נשואה ויש לה מעות שאין לבעלה רשות בהן, והלוותם לאחר צריכה פרזבול ובעלה יכולים לעשות עברה מדין זכיה, ויודיעה על כך, ע"כ.

ועי' **במהרש"ם** (ח"ו"מ ס"י ס"א) שנקט שקטן שהלוה מכספו אין שביעית משמטת חובו, דקטנים לאו בני מצות נינהו. וכי"כ **בתומים** (שם ס"ק כה ואורים ס"ק נ"א) וכת' דאפי' גדל הדין כן דכבר הו"ל כאילו נעשה בקטנותם פרזבול. ודעת **המנ"ח** (מצוה תע) ו**הכת"ס** (ח"ו"מ ס"י ט ע"ד ל"ג ע"ג) ששביעית משמטת, וע"כ צריך אביהם לעשות עבורם פרזבול בתורת אפטרופוס, ע"י"ש. ומ"מ יתומים קטנים שיש להם מלוה ביד אחרים, כת' **השו"ע** (ח"ו"מ ס"י ס"ז ע"ב) דא"צ פרזבול כי ב"ד הוא אביהן של יתומים.

וכת' **הרמב"ם** (שם) דהתובע חוב שעבר עליו שביעית עובר על לאו ד"לא יגושי" ועל מ"ע של "שמטו". וכת' **המנ"ח** (מצוה תע) דעובר גם על לאו דגזל כי הוא אפקעתא דמלכא והחוב נחלט וצריך להחזיר לו המעות. אלא דעי' הלחן אות ו' משי"כ בענין אם שביעית משמטת את החוב לגמרי, ואם נימא דאינו פוקע לגמרי נר' דאין בזה משום גזל. וכן העירוני שכת' **בח"י רבי נחום** (גיטין שם).

ב. בזמן הזה

וע"י"ש **ברמב"ם** שכת' שאין שמיטת כספים נוהגת מה"ת בזמן שהיוכל נוהג, אולם מדברי סופרים נוהגת בזה"ז בכל מקום ואע"פ שאין היובל נוהג, כדי שלא תשכח תורת שמיטת כספים אלא. דלא כדעת **בעל העיטור** (ח"ו"מ ע"ד פרזבול דף ע"ה) שגם בזה"ז נוהג מה"ת. ועי' **בב"י** (שם) שכת' שכן המנהג פשוט באר"י וסביבותיה לכתוב פרזבול. וכן פסק **השו"ע** (שם ס"א). [ועי' **ברמב"ם** (שם ה"ד) דשביעית משמטת במוצאי שביעית, דלא כ**הרא"ש** (גיטין פ"ד ס"י יח וכו'). דס"ל פרזבול בתחלה שנה השביעית. וכן פסק **השו"ע** (שם ע"ג). וכת' **הפת"ש** (ס"ק ה) בשם **החת"ס** (ח"ו"מ ס"י ט) דמעיקר הדין אין לחוש, ומ"מ המחמיר זכור לטוב].

ועי' **בב"י** (גיטין כ. ד"ה ויש) שכתב שיי"א שבזה"ז שבתל היובל אפי' מדבריהם ונמצא שאין כאן שמיטת קרקע אף השמיטה אינה נוהגת כלל, דשמטת קרקעות ושמיטת כספים תלוי בהדד, וע"י"ש שדחה דבריהם. וכת' **הרשב"א בתשובה** (ח"ג ס"י לב) שזה היה דעת **הראב"ן** (השגות לר"י"ג גיטין י"ט), ודחה דבריו, וכת' שגם הראב"ן חזר בו, ע"י"ש.

והרא"ש בתשובה (ככל ע"י ס"ב) כת' דכיון שפשוט המנהג שלא להשמיט והכל יודעים, הו"ל כאילו התנה המלוה ע"מ שלא תשמיטנו בשביעית. ועי' **בתרוה"ד** (ס"י ט"ז) משי"כ לחלק בין באר"י דנוהג לבין חו"ל דאינו נוהג אלא במקומות הסמוכים לאר"י. ו**הדרכ"מ** (אות א) כת' דסמכין האידנא אמקילין דס"ל דאין משמטת נוהגת האידנא כמו שהביא **הר"ן** (שם) דבריהם. ו**הרמ"א** כת' דהסכמת הפוסקים להחמיר. אבל י"א דאין שמיטה נוהגת בזה"ז, ונר' שעליהם סמכו במדינות אלו שאין נוהגין דין שמיטה כלל בזה"ז. וכת' **הגר"א** (אות ה) שדעת המקילין היא דעת הראב"ן דס"ל שמיטת כספים נוהג כשיובל נוהג. ולפי"ז אין לחלק בין אר"י לחו"ל. ומ"מ מבואר **בב"י** הני"ל דבאר"י המנהג היה להחמיר. וכן דעת **הגר"ק זצ"ל** (פ"ט אות א) דהמנהג להקיל היה בחו"ל.

ומ"מ לפי המבואר הלחן אות ד' בשם **הב"י**, דכיון דע"כ"פ הוי פלוגתא י"ל שבדיעבד אם שכח יכול לתבוע את החוב ועי' **במהר"ש** (ח"ב ס"י ל"ד"ה אמנם) דכיון דשביעית בזה"ז מדרבנן לוכר בעלמא אין המוחזק יכול לטעון קים לי, ושכן משמע מהרא"ש דלהלן. וכן נקט **בתשובה מאהבה** (ח"א ס"י ע"ב). ו**האג"מ** (ח"ו"מ ח"ב ס"י ט) כת' שהרמ"א פסק להקל מדינא, וע"כ אף דאכשור דרי ונהגו כיום לעשות פרזבול, מ"מ אם אירע ששכח לעשות, לא נשתנה מנהג דורות קודמים שנהגו לגבות, ע"כ. ולפי טעמו דהרמ"א פסק לקולא, גם באר"י הדין כן (אע"פ שהשואל שם שאל על מדינתו), ולפי"ז אם חייב למי שאינו שומר שטרות, שודאי לא עשה פרזבול יכול לפרוע לו ואין בזה משום לפני"כ יש מקילין בזה. וכן נקט **בהעמק התשובה** (ח"א ס"י קס"ז אות א).

ג. זמן הפרעון חל אחר שביעית

ואיתא **במכות** (ג) המלוה את חברו ל' שנים שביעית משמטתו ואע"ג דהשתא לא קרינן ביה לא יגוש סוף אתי לידי לא יגוש. איכא דאמרין כו' אין שביעית משמטתו ואע"ג דאתי לידי לא יגוש השתא מיהא לא קרינן ביה לא יגוש. וכת' **התוס'** (ד"ה איכא) שר"י פסק כלשנא בתרא. ו**הרא"ש** (ס"י ט) כת' **שריב"א ורבינו אליהו** פסקו כלשנא קמא, והוא ז"ל הכריע כר"ת משום דשביעית דרבנן אזלינן לקולא. והקשה **הב"י** (שם) דהא בספיקא דממונא נקטינן קולא לנתבע והכא הוי איפכא קולא לתובע. ויישב דני"ל דטעמיה משום דשמטת איסורא הוא ומקילין דלא תנהוג כיון שמדברנן היא בזה"ז, ונהי דנפ"מ לענין ממונא והויא חומרא לתובע, מ"מ כיון דבעיקרא דדינא לא אתי למיבעי אי מפקינן ממונא מהאי גברא אלא לענין איסורא אי נהג השביעית או לא לקולא נקטינן. וכת' **במישרים** (נ"י ח"א כו ע"ג) **שהר"ף** לא הביא א' מן הלשונות, נר' דפסק כלשנא ק' דאיסור הוא. ולפי דברי הני"ל אדרבא אי הוי איסור אזלינן ביה לקולא, אלא ס"ל לר"י דכיון דנפקא לענין ממונא ומספקא לן כהי לישנא נקטינן בכל ספק דממונא דהוי חומרא לתובע וקולא לנתבע, והכי נקטינן, ע"כ. וכן פסק **השו"ע** (ס"ע ט).

ד. הלוה רוצה לשלם

ותנן **בשביעית** (פ"י מ"ח) המחזיר חוב בשביעית יאמר לו משמט אני אמר לו אעפ"כ יקבל ממנו שנא' (דברים פט"ו) וזה דבר השמיטה. וכי"כ **הרמב"ם** (שם). וכת' **השו"ע** (ס"ע לו) שבשעת פרעון יאמר לו המלוה משמט אני וכבר נפטרת ממני. אמר לו הלוה אעפ"כ רצוני שתקבל, יקבל ממנו. ואל יאמר לו שחובי אני נותן לך, אלא יאמר לו שלי הם, במתנה אני נותן לך. והחזיר לו חובו ולא א"ל כן, מסבב עמו בדברים עד שיאמר לו שלי הם ובמתנה נתתי לך. ואם לא אמר, לא יקבל ממנו.

ה. האם שמיטה מפקיע החוב לגמרי או שאין המלוה יכול לתובעו

ותנן **בשביעית** (פ"י מ"ט) המחזיר חוב בשביעית רוח חכמים נוהג ממנו. וכן פסק **הרמב"ם** (הכ"ח) ו**ההש"ע** השמיטו דין זה, וצ"ע בטעמים. ויש לעיין אמאי רוח חכמים נוח הימנו והרי השמיטת החוב. שו"י **במשנה ראשונה** (שם) שעמד בזה, ויתרף דשמט כדי שלא ימנעו מלהלוות, א"י כיון שהקילה התורה שאם אמר אעפ"כ מותר, מוכח דעיקר מצות השמיטת כספים אינה אלא שלא יגוש המלוה ומכאן נא' גנישה הדר הו"ל מצוה שאם פריעת חוב, ע"כ. משמע דהשמיטה אינה מבטלת את החוב לגמרי ובאמת כן משמע **בבב"י** הני"ל ב"באות ד', שכת' דלא אמרינן בספק בדיני שמיטת כספים ספיקא דממונא לקולא לנתבע כי בעיקרא דדינא לא אתי למיבעי אי מפקינן ממונא מהאי גברא אלא לענין איסורא אי נהג השביעית או לא דמשמע דשמיטת כספים פירושו שהתורה אסרה למלוה לתבוע את החוב אולם אין החוב פקע לגמרי.

וגדולה מזו מצינו **ליראי** (ס"י רע"ח) שכת' דשביעית אינה משמטת ממילא אלא כשהמלוה אומר "משמט אני", וכל זמן שלא השמיטו המלוה, הלוה חייב לפרוע אע"כ יזמין את הלוה לדין ששימט לו חובו, ע"כ. ומבואר דאפי' איכא חיוב על הלוה לשלם עד שהמלוה שימט. ולפי דבריו יש ליישב קושיות **הב"י** הני"ל. וכן מצאתי שכת' **בשער משפט** (שם ס"ק א).

אולם **המרדכי** (גיטין ס"י ט"ז) כת' ששביעית משמטת ממילא, דשביעית הפקעתא דמלכא הוא, אלא מצוה הוא דרמיא עליה [באמריה] דכתבין וזה דבר השמיטה. וכן פסק **בשער משפט** (שם) ושכן נר' מכל הפוסקים. ומ"מ אף לדעת **המרדכי** י"ל שהשמיטה משמטת את היכות לתבוע את החוב ואין על הלוה חובה לפרוע, אבל לעולם אין החוב נמחל לגמרי.

והיש"ש (גיטין פ"ד ס"ג ד"ה שו"י"מ) כת' דהוי מחילה גמורה, שהרי מחויב להחזיר לו שטרות כל היכא שעברה עליו השמיטה, מאחר שהחוב נמחל כ"ש **הטור** (שם). ומשמע ששמיטה משמטת את החוב לגמרי, אולם יש לדחות דכונתם משמטת לגמרי את החובה לפרועו, אבל לעולם המלוה אינו כמי שלא היה, ולדעת **המשנה הראשונה** הני"ל אפי' יש בזה משום מצות פריעת בעל חוב.

שו"ר **במהרי"ט** (יו"ד חייב סי' ט) שתמה על ה**ב"י** הנ"ל דאכתי איכא נפק"מ לענין ממון, ועוד דאי שביעית משמטתו או אין שביעית משמטתו לפני ממונא הוא לידע אם הופקע בשביעית. וע"כ נקט דטעמא דהר"ש הנ"ל דכיון דשביעית בזה"י דרבנן רחויבו דא', נתיב דאיסור שבועית דרבנן מפקיע חיוב של תורה בזמן שהיא אכ"א, אבל בזמן שהוא ספק אינו שפקי', דכיון דמבח תקנתא דרבנן אתי מספק לא מפקינן מיד הזוכה ודאי, ע"כ. וכן נקט **השער משפט** (סי' ד). ואם נימא דלעולם החוב אינו פוקע לגמרי ניחא לעני"ד מה שפירש **רש"י** (שם) דאם אחר שאמר משמט אני רוצה הלוח לחזור בו יתלנו על עץ עד דאמר ליה אע"פ כן. וכן פסק ה**ש"ך** (סי' יא) ואם מתנה דעלמא הוא אינו קונה בבח"כ דהוי תלויורו והיב. אולם בא"מ (שם) כת' דע"כ הכוונה דמצוה על הלוח להחזיר ואם אינו מחזיר הוא, אע"פ דעת חכמים, וע"כ רשאי המלוה לעשות כן לרש"י. ועי' **במנחת אשר** (שביעית סי' ט). ומ"מ סברת ה**ב"י** תלויה בפלוגתא, דיעו"י **ברשב"ב** (סי' שפח) בענין המח' ואם נוהגת שמיטת כספים בזה"י, דכיון שמחי' זו תליא באשלי ברבבי, וזה רוצה להוציא מן המבוחזק, אמרינן ליה זיל אייתי ראיה דלא"ה דינא הוא ואשלים לך. ועי' **במנ"ח** (שם) שכת' דאם עשה פרוזבול ער"ה של מוצאי שביעית בה"ש (כגון שמסר חובותיו לבי"ד בעל פה בפני שני עדים) אסור לתבעו, כי הוא ספק ועובר מספק בלאו ועשה, ע"כ. ואפשר שבמשיטה בזה"י דהוי דרבנן יודה לדברי הבי"י. שו"ר **בהתעוררות תשובה** (ח"י סג אבות ב ד"ה ענד) שכת' נמי כהמנ"ח כי יכול הלוח לומר אייניי ראייה שהיה עדיין יום ואפרע לך. אולם לפי ה**ב"י** הנ"ל בבח"ג הוי ספק דרבנן לקולא ורשאי המלוה לתבוע החוב ועל הלוח לשלם. ובפרט בזה"י דיש סוברים שאינו נוהג בזה"י.

ז. הלואה בענין מפרעין ההלואה

ושמא יש נפ"מ בזה בענין חובה להפריש מעשר כספים מפרעון ההלואה לאחר שנמחל החוב, דאם נימא דמצות פריעת בעל חוב לא פקע ממנו דא"צ להפריש המלוה מעשר, אבל אם נימא דהוי מתנה גמורה י"ל דחייב במעשר. אלא דבאמת אף אם נימא דהוי מתנה גמורה כיון שנותן לו מחמת ההלואה י"ל דלא חשיב רווח. והכי מסתבר. ועי' עוד **בדרך אמונה** (שם פ"ט צה"ל אות שסח) שהביא שהעידו על ה**חזו"א** שהחזיר לאחד חוב אחר שביעית ואמר משמט אני ונטל ה**חזו"א** המעות בחזרה ולא א"ל אעפ"כ כי הכיר בו שרצונו לקיים מצות שמיטת כספים, ע"כ. אולם י"ל דשאני התם שמחל בלב שלם.

ז. הלואה להכרה בע"מ - בנקים - קרנות הכסון

והנה בפטוטר הממקד בבנק אפילו הוא בעובר ושב הוא בכלל ההואה לבנק, שהרי ההפקדה להוצאה נתנה. וכן פסק ה**גריש"א זצ"ל** (שבות יצחק פרוזבול פ"ג אות ז). אלא שיש לדון בפקדון שזמן הפרעון שלו הוא לאחר השמיטה אלא שזכותו למשוך הפקדון באופן מידי ולהשתמש בו או להעבירו לחברה אחרת, אם נימא דכיון שעדיין לא משכו לא חשיב שהגיע זמן הפרעון, או דלמא כיון שמד רשאי למושכו חשיב שהגיע זמן הפירעון.

והנה דעת ה**ב"ח** (אות יג) דאע"פ דקי"ל דסתם ההלואה לי' יום, שביעית משמטת בסופה ואפ"י לא הגיעו עדיין לי' יום, דקרינן ביה לא גיעת, דדוקא בבלה לזמן קבוע לא קרינן ביה לא גיוש. אולם דעת ה**רש"ש** (מכות ג.) דאין שביעית משמטת דחשיב כלא הגיע זמנה. ורבים הביאו ד"י"ל **שהב"ח** לשיטתו אזיל בחו"מ סי' ע"ד שכת' דסתם ההלואה ללא קביעת זמן, גם בתוך שלשים חשיב כהגיע זמן פרעון, והלוח יכול לכוף את המלוה לקבל ההואתו חזרה במדבר וכיו"ב, ע"כ. ולפי"ז י"ל דה"ה בפקדון שבכל יום רשאי לפתחו דחשיב כהגיע הזמן, ואף הרש"ש יודה, דשאני סתם ההלואה דלדעתו לא חשיב הגיע זמנה אלא לאחר לי' יום. אלא דיש לדחות ולומר לאידך גיסא דבני"ד אף הב"ח יודה כי זו הסבסם מלכתחלה שאין חובה להחזיר עד שהמלוה לא דורש זאת. ושו"ר **שדעת הגריש"א זצ"ל** (שם אות ט) שאף פקדון המוקפד בבנק לעשר שנים וניתן בתוך הזמן לתבוע הקרן נחשב שיש עתה חוב, אע"פ שיצטרף להפסדי רווחין, ולשלם קנס או להמתין שבעייני עד שקבלת הכסף, ע"כ. ולפי"ז אף לדעת ה**קצוה"ח** (סי' קד סי' ג) דס"ל דאם אין המלוה תובעו אינו מצווה לפרוע חובו ואינו מוטל עליו היום לקיים מצות פריעת בע"מ, כיון שיכול לתובעו בכל יום לאחר שהגיע זמן הפרעון שמיטה משמטת אף שעדיין לא תבעו.

מעתה ה"ה כסף המוקפד בתוכנית השקעות שניתן להעבירו בכל רגע לחברה אחרת, י"ל דשמיטה משמטת. אולם לולי טעם זה לכאורה צריכים פרזול כי חברות כאלה הן וכדו' הם משקיעים המעות על שם בעל הפקדון והם שליחים שלו ולפעמים מעבירים ההשקעות מחברה לזכרה וכן הפקדות מבנק לבנק בכל רגע נתון, אלא שבדרך כלל המפקדי רשאי להעביר את כספו לחברה אחרת. ואם כן יוצא שיש לחוש מפני הפקדות שדינם כהלאה שבצעו על שמו לפני השמיטה.

ומ"מ יש בכל זה כמה טעמים להקל, והיינו א' כיון שההלאות והשקעות בבנקים וכדו' באר"י הם ע"פ היתר עסקא דהיינו פלגא מלוה ופלגא פקדון, ודעת ה**רדב"ז** (ח"ד סי' ריח) דבכה"ג שמיטה אינה משמטת אפי' פלגא דמלוה, דשאני מלוה דעלמא דלהוצאה ניתנה, אבל עיסקא לא ניתנה להוצאה, ודין פקדון יש לה, שלא עשאוה פלגא מלוה אלא לתועלת בעל המעות, הי לכך אין שביעית משמטת העיסקא ככלל, דלא גרע מהקפת החנות וכתובת האשה שאין שביעית משמטתם. אלא **השו"ע** (שם סעי' ג) פליג ע"ז וס"ל דבכה"ג שביעית משמטת פלגא שמיטה מלוה. אולם ה**תומים** (סי' ו אור"ח סי' ק) כת' דהעיקר **כהרדב"ז** "זוהה התנצלות לנו כי רוב ההלאות שלנו הם בעיסקא וקא שמיט' ומ"מ חזי לצרופי דעה זו.

וכמו כן הרי מצינו **למהר"ש** (יו"ד סי' ג וסי' ה וספר נעם תשי"ט ח"ב) **ולהאג"מ** (ח"ב יו"ד סי' ט) דס"ל דסתם מלוה שבתורה הוא כשיש שעבוד הגוף שיש על גופו של הלוח חיוב לשלם, אבל אם אינו עושה שום חיוב על גוף האדם לשלם אינו בכלל ההואה, וכן הוא ענין הבנקים וחברות שגוף הבעלים של הבנק אינם מחוייבין כלום לאלו שהניחו מעותיהם בבנק אף אם יזדמן שלא יהיה בבנק מעות לשלם. ובדרך זה כת' **בשו"ת צפנת פענח** (סי' קפד). ולדעתם י"ל דה"ה בענין שמיטת כספים שאין זה בכלל ההואה ואין שביעית משמטת. ושו"מ שכן דעת תלמידו של המהר"ש"ג **בעטרת משה** (סי' י הובא בנטעי גבריאל שמיטת כספים פ"יב הגה ג). ובדרך זה מצינו שכת' ה**תומים** (סי' כה) בענין שמיטת כספים דעיקר מה שהקפידה התורה שלא ליגוש ההואה שלא ליגוש השלוח שיעבד גופו.

ה. הלואה של קטן

והנה כתב ה**שו"ע** (חוי"מ ע"ר סי' ג) שאם נתנו מתנה לקטן הסמוך על שלחן אביו הרי היא של אביו, אבל לא בבנו הגדול. ועי"יש שמציאת בנו ובתו הסמוכים על שלחנו, אע"פ שהם גדולים, ומציאת בתו הנערה אע"פ שאינה סמוכה על שלחנו הרי היא של האב. וכתב ה**רמ"א** (שם) שה"ה אם הרויחו בסחורה או במלאכה. וכן נקט ה**מחנה"א** (יכיה ומתנה סי' א). והרע"א (סי' ער) הביא שכן דעת ה**רמב"ן**, וכן הוא בשו"ך (יו"ד סי' שפ סי' ד). ועי' **בסמ"ע** (סי' ק) דאם נתנו מתנה לבנו הגדול אין אביו זוכה, דאיכא למימר דהנותן מקפיד להיות דוקא של הבן, משא"כ בבנו קטן דמסתמא אינו משומר בידו זולת דעת אביו החיבור ונתנו לקטן אדעתא דאבוח, ע"כ. ומשמע דבאופן שודאי כוונתו לתת לקטן מהני. וכן נקט ה**מחנה אפרים** (שם סי' ג).

ולפי"ז יוצא שקטן שנתנו לו מתנה ע"מ שלא יזכה אביו זוכה. וקי"ו בגדול שהדין כן אפילו סמוכים על שלחן אביהם. וע"כ אם יש להם מעות משלהם והלוח לאחרים וכן אם יש להם תוכנית חסכון מביטוח לאומי וכדו' המזכה להם סכום חודשי להשקעה ע"י חברה המנהלת על שמם את המעות בחברות שונות באופן שוטף. י"ל דצריכים פרוזבול. אלא שמצינו כמה צדדים להקל בזה, דחא נתן אדם הפוסקים אם קטנים צריכים פרוזבול כמבואר בהנהגת הלוח אה, וכן יש מקילוי שמיטת כספים בזה"י, ובפרט בהלאות לחברות בע"מ וכדו' שיש צדדים שא"צ פרוזבול כנ"ל, וע"כ מעיקר דין י"ל דא"צ פרוזבול ומ"מ אביהם כיון שהם אפרוטופוסים שלהם לכתחלה יוסיפו חובות ילדיהם הקטנים בפרוזבול שכותבים עבור עצמם. ובדרך זה נקט ה**גריש"א זצ"ל** (שם פ"ד אות ג). והנערים מעל גיל בר מצוה לכתחלה יעשו פרוזבול בעצמם או ישלחו שליח.

מוסקנא דרינא

א' מלבד משמטת קרקע יש שמטת כספים הנוהגת בין באר"י בין בחו"ל, והיינו דשביעית משמטת חובות שזמן פרעונם לפני זמן שביעית משמטת. והתובע עשוי שעתר עליו שביעית עובר על לאו ד"לא יגוש" ועל עשה של "שמוטי". ומ"מ בזמן הזה דין זה אינו אלא מדרבנן. וי"א שאין דין זה נוהג בזמן הזה, ויש מקומות שנהגו להקל אה, ובאר"י המנהג להחמיר. ב' הכותב פרוזבול בערב ר"ה של שנה השמינית (ויש מי שאומר בערב ר"ה של שנה השביעית), אין חובותיו נשמטים. ומ"מ אם שכח לעשות פרוזבול י"א שביעבד רשאי לתבוע חובותיו, ובאר"י חמיר טפי. ובשעת הדחק רשאי לשלם חוב למי שלא שתוי"מ ולא עשה פרוזבול, כי באופנים אלו סומכים על דעת המוסק"ל יתן לו בתורת מתנה. ג. מסר חובותיו בבין השמשות בזה"י הוי ספק דרבנן ולקולא ורשאי לתבוע אותם. ד' גם נשים בכלל שמיטת כספים, ועל כך ראייה נגואה שחייבים לה ממון, צריכה פרוזבול. ואם היא נשואה ויש לה מעות שאין לבעלה רשות בהן, והלותם לאף צריכה פרוזבול ובעילה יכול לעשות עבורה מדין זכיה, ויודיעה על כך. ה' קטנים שהלוח מעות השייכים להם, י"א ששביעית אינה משמטת אותם. ואפ"י גדלו וחלה שמיטה אח"כ בגדלותם. וי"א ששביעית משמטת, וע"כ לכתחלה על אביהם להוסיף חובות ילדיהם בפרוזבול שכותבים עבור עצמם, וכן קטנים שיש להם תוכנית חיסכון אע"פ שיש כמה צדדים להקל בדבר, לכתחלה על אביהם לנהוג כנ"ל. ו' יתומים קטנים שיש להם מלוה ביד אחרים, א"צ פרוזבול. ז' הפורע חובותיו אחר שמיטה למי שלא עשה פרוזבול, רוח חכמים נוחה הימינו, ובשעת פרעון יאמר לו המלוה משמט אני. אמר לו הלוח אעפ"כ רצוני שתקבל, יקבל ממנו. ואמר לו במתנה אני נתן לך. ואע"פ שנותן לו בתורת מתנה נראה שהין המלוה צריך להפריש מעשר מדמי הפרעון.

ועוד כתב שם ה**רי"ד** דמסתברא דאם היה שם הלוח וצווה, לא מהני, דאין אדם זוכה בעל כורחו. והביא דבריו לדינא ה**רמ"א** בהגהותיו (סי' ס"ז שם).

וכתב ה**מחבר** דאפ"י שאיל מקום לתנור או לכירים, כותבין עליו פרוזבול, וה"ה אם השכירו. ע"ש **בב"י** מקורו.

ול"ע אם צריך לפרש בפרוזבול, דאם אין ללוח קרקע

הרי הוא (המלוה) מזכה לו קרקע כל שהוא.

ומצינו **במב"ט** (ח"א סי' שי"א) שכתב דלא להגו לכתוב אלא גופו של פרוזבול בלא זיכוי ד' אמות, כי סמכו על רוב העולם שיש להם קרקע כל שהוא, או לפחות עציץ נקוב מונח על גבי יתדות באויר [וע"ש טעם נוסף לדבר].

וכיוצ"ב ה**חיי אדם** (שערי צדק מצות הארץ פכ"א אות ח) - אין כותבין פרוזבול אלא א"כ יש ללוח קרקע וכו', ואפ"י אין ללוח קרקע אלא בשכירות סגי, ולכן לא כתבתי בנוסח השטר והקנתי לו ד' אמות, כי מסתמא כל אדם יש לו קרקע בשכירות.

אולם יעו"י **בארץ החיים** (חוי"מ סי' ס"ז סי"ט) שהביא נוסח הפרוזבול שנתכב בירושלים בזמן הגאון מהר"ר רפאל חזן זצ"ל בעל החקרי לב, וה"ל - בפנינו עדים החו"מ"ב בא פלוני ואמר לנו קנו ממני קנין גמור ושלם במנא דכשר למקני איך אני מזכה על ידיכם קרקע כל שהוא מן הקרקע שיש לי לכל אחד מבעלי חובות שחייבים לי שאין להם קרקע לכתוב עליו פרוזבול וכו'.

וכ"כ בספר **אור לציון** (שביעית פ"ז ה"ז ובביאורים שם) דיש לכתוב שנוסח הפרוזבול שעושין קנין לזכות קרקע כל שהוא. וכמנהג ירושלים.

אך בספר **השמיטה** (לגרי"מ טוקאנוסקי זצ"ל - פ"יג סי' ז) הביא נוסח הפרוזבול שהיו כותבין בירושלים. ולא הוזכר שם הקנאת קרקע ללוח. הרי דעכ"פ בני אשכנז היושבים בירושלים לא נהגו בזה.

[וע"ש עוד דבשנים האחרונות הדרו לכתוב הנוסח דבעל ה**התנומות** (שער ב"ה סי' י"ח) דהצריך ע"פ ה**ירושלמי** (שביעית פ"י ה"ם) שיקנה שטרותיו לבי"ד ע"ג קרקע. וע"ע בב"י בסי' ס"ז מ"ש בזה. וברבינו גרשון ב"ב כז. וסה.]:

וכן ה**חזו"א** בנוסח הפרוזבול שכתב (הובא בדרך אמונה פ"ט מהל' שמיטה ויובל סי' צ"ט) לא הזכיר הקנאת קרקע. ה**עולה לדינא** - יש שנהגו לפרש בפרוזבול שמקנה הוא קרקע לבעלי חובותיו שאין להם קרקע. ויש שנהגו שלא להזכיר כלל הקנאת קרקע. ומי"מ נראה דלכו"ע אין הדבר מעכב, דיש לסמוך על כך שלכל אחד יש איזו קרקע בשכירות או בשאלה.

נכתב ע"י

הרה"ג הרב שמעון פלוזי שליט"א
מו"ק הקהילה החרדית מעלה אדומים

פניני מוסר

עניני שבת קודש

פעודת שבת (ה)

נין עונג שבת הוא לקבוע בנפשו גודל ענין השבת - "הנה יש כמה מצוות בתורה שענינם הוא לקדש את הששמיות ע"י הכנסת מצוה לתוכה... ועיקר גדר מצות כאלה הוא, שתכלית שאיפת האדם תהיה המצוה ורק שירי המצוה ניתנו לו ליהנות בהן...

ענין עונג שבת שעיקרו הוא לענג את השבת. היינו לקבוע בנפשו ע"י המאכלים הערבים והבגדים הנאים כי כבוד השבת הוא גדול מאד ונעלה, וכדו"י. (מכתב

מאליהו ח"א עמ' 226

ערמת היצר במצוה זו - "אמנם ערמה גדולה יש לו ליצר בעניני מצות הללו, כי מטעה הוא את האדם לשאוף אך ורק עניני עולם הזה, ומכסה את הרע הזה במצוה אשר יעשה האדם באותו ענין. נמצא שהוא מהפך את הקדושה לטומאה, ונותן אפשרות לטומאה ע"י שהמצוה תחפה עליה.

על כזה כבר אמר הג"ר ישראל סלנטר זצ"ל "מען עסט דאך אוף דעם שבת אין צימעט" [ואכלים אגם את השבת עצמה בתוך המשמנים...]

במה ללחום האדם נגד היצר בעצתו זו? - אך בהסתלקות משאיפת הגשמיות ובשבירת התאוה.... אבל זולת זה ענין קידוש הגשמיות מסוכן הוא מאד, שהטומאה לבדה תשלוט, ועוד שתשתמש במצוות להסתיר את עצמה בהק"י. (מכתב מאליהו שם)

נערך על ידי מה"ם "עבודת שבת קודש"

✉ **להצטרפות לרשימת התפוצה ללא עלות ניתן לשלוח בקשה לדוא"ל:** amikta@amikta.co.il

© **שמעתא עמיקתא – לרפו"ש של הרב יהושע זעליג בן פרחא חיה שליט"א בתושחי' –** לשאלות והערות ניתן להתקשר לפל' 0503-767-0502